

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
«Науки про Землю»**

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 103 Науки про Землю
галузі знань 10 Природничі науки
Кваліфікація: бакалавр з наук про Землю, організатор
природокористування

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою

Херсонського державного університету

Голова вченої ради ХДУ

(В.П. Олексенко)

(протокол № 1 від «30» 08 2019 р.)

Освітньо-професійна програма вводиться в дію з «04» 09 2019 р.

Ректор Херсонського державного університету,

(О.В. Співаковський)

(наказ № 1 від «04» 09 2019 р.)

Херсон, 2019 р.

«ПІГОДЖЕНО»

Проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи

 Тіухтенко І.А.

НАСТАВНИЙ АСПЕКТ ФОРМ ОБІДНУ

... (faint, illegible text)

ПЕРЕДМОВА

Освітньо-професійна програма «Науки про Землю» з підготовки фахівців за першим (бакалаврським) рівнем є нормативним документом, який регламентує нормативні, компетентні, кваліфікаційні, організаційні, навчальні та методичні вимоги у підготовці бакалаврів.

Освітньо-професійна програма розроблена відповідно до стандарту вищої освіти за спеціальністю 103 «Науки про Землю» галузі знань 10 «Природничі науки» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (наказ № 730 від 24.05.2019).

Освітньо-професійна програма розроблена робочою групою у складі:
Пилипенко Ігор Олегович, доктор географічних наук, доцент, декан факультету біології, географії і екології;

Давидов Олексій Віталійович, кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри екології та географії, ХДУ;

Котовський Ігор Миколайович, кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри екології та географії, ХДУ;

Охременко Ірина Вікторівна, кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри екології та географії, ХДУ;

Сараненко Інна Іванівна, кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри екології та географії, ХДУ;

Коржов Євген Іванович, кандидат географічних наук, старший викладач кафедри екології та географії, ХДУ;

Ця освітньо-професійна програма не може бути повністю або частково відтворена, тиражована та розповсюджена без дозволу Херсонського державного університету.

Рецензії-відгуки зовнішніх стейкхолдерів:

1. Андрусевич Світлана Вікторівна - начальник агрометеорологічної станції Херсон

2. Вихованець Галина Володимирівна - доктор географічних наук, зі спеціальності геоморфологія, процесор Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

1. Профіль освітньо-професійної програми «Науки про Землю» зі спеціальності 103 Науки про Землю

1 – Загальна інформація	
Повна назва закладу вищої освіти та структурного підрозділу	Херсонський державний університет, факультет біології, географії і екології, кафедра екології та географії
Ступінь вищої освіти та назва кваліфікації мовою оригіналу	Бакалавр з наук про Землю, організатор природокористування
Офіційна назва освітньої програми	Освітньо-професійна програма «Науки про Землю», першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Тип диплому та, обсяг освітньої програми	Диплом бакалавра, одиничний, 240 кредитів ЄКТС, термін навчання 3 роки 10 місяців
Наявність акредитації	Сертифікат про акредитацію Серія НД № 2288938
Цикл / рівень	НРК України – 7 рівень, EQ-EHEA – перший цикл, EQFLLL – 7 рівень
Передумови	Повна загальна середня освіта
Мова (и) викладання	Українська
Термін дії освітньої програми	До 1 липня 2026 р.
Інтернет адреса постійного розміщення опису освітньої програми	http://www.kspu.edu/About/Faculty/Faculty_of_biolog_geograf_ecol/ChairEcologyGeography.aspx
2 – Мета освітньо-професійної програми	
Формування у здобувачів вищої освіти здатності розв'язувати складні спеціалізовані задачі наук про Землю та практичні проблеми в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій та методів наук про Землю і характеризуються комплексністю та невизначеністю умов.	
3 – Характеристика освітньо-професійної програми	
Предметна область (галузь знань, спеціальність,	10 Природничі науки 103 Науки про Землю

спеціалізація)	
Орієнтація освітньої програми	Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра має прикладний характер; структура програми передбачає динамічне, інтегративне та інтерактивне навчання. Програма пропонує комплексний підхід до здійснення діяльності в сфері наук про Землю та реалізує це через навчання та практичну підготовку. Дисципліни та модулі, включені в програму орієнтовані на актуальні напрями, в рамках яких можлива подальша професійна кар'єра здобувача.
Основний фокус освітньої програми та спеціалізації	Основним фокусом освітньо-професійної програми є підготовка висококваліфікованих кадрів, які б мали глибокі міцні знання для виконання професійних завдань та обов'язків виробничого, інноваційного характеру в галузі Природничої науки. Програма дозволяє всебічно вивчити специфіку сфери використання природних ресурсів, робити акцент на здобутті навичок та знань у сфері організації природокористування, що передбачає визначену зайнятість, можливість подальшого навчання та кар'єрного зростання
Особливості програми	Програма дає можливість отримання подвійного диплому в рамках діючих угод про співпрацю університету з провідними зарубіжними освітніми закладами, стажування на підприємствах, в організаціях. Освітньо-професійна програма узгоджена із програмою реалізації міжнародного проекту Tempus Project 543681-TEMPUS-1-2013-1-DE-TEMPUS-JPHES
4 – Придатність випускників до працевлаштування та подальшого навчання	
Придатність до працевлаштування	3111 Асистент геолога; 3111 Асистент гідрогеолога; 3111 Асистент геохіміка; 3212 Технік-лаборант (хімічні та фізичні дослідження); 3111 Технік (природознавчі) науки; 3212 Інспектор з охорони природи; 3111 Технік-геолог; 3111 Технік – гідрогеолог; 3111 Технік – гідролог; 3111 Технік – картограф; 3439 Організатор природокористування; 1411 Менеджер з використання водних ресурсів; 1412 Менеджер з природокористування; 3449 Інспектор з охорони природно-заповідного фонду.
Подальше навчання	Можливість навчання за програми: 8 рівня НРК, другого циклу FQ-EHEA та 8 рівня EQF-LLL.
5 – Викладання та оцінювання	
Викладання та навчання	Студенто-центроване навчання, самонавчання, проблемно-орієнтоване навчання, практика із використанням загально- та спеціально-наукових методів (просторового аналізу, економічних, соціологічних). Комбінація лекцій, практичних занять, розв'язування ситуаційних завдань, тренінгів, кейсів, виконання проектів, дослідницьких робіт
Оцінювання	Усне та письмове опитування; тестовий контроль; презентація робіт з наук про Землю; захист кваліфікаційної роботи; заліки, екзамени. Оцінювання відбувається за національною шкалою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно, а також зараховано, не зараховано), 100-бальною та шкалою ЕКТС (А, В, С, D, E, F, FX). Оцінювання здобувачів вищої освіти є послідовним, прозорим та проводиться відповідно до встановлених процедур

6 – Програмні компетентності

Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у професійній діяльності предметної області наук про Землю або у процесі навчання із застосуванням сучасних теорій та методів дослідження природних та антропогенних об'єктів та процесів із використанням комплексу міждисциплінарних даних та за умов недостатньої інформації.
Загальні компетентності (ЗК)	<p>K01. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.</p> <p>K02. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>K03. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.</p> <p>K04. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>K05. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</p> <p>K06. Здатність спілкуватися іноземною мовою.</p> <p>K07. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.</p> <p>K08. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.</p> <p>K09. Здатність працювати в команді.</p> <p>K10. Навички забезпечення безпеки життєдіяльності.</p> <p>K11. Прагнення до збереження природного навколишнього середовища.</p> <p>K12. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).</p>
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	<p>K13. Знання та розуміння теоретичних основ наук про Землю як комплексу природну систему.</p> <p>K14. Здатність застосовувати базові знання фізики, хімії, біології, екології, математики, інформаційних технологій тощо при вивченні Землі та її геосфер.</p> <p>K15. Здатність здійснювати збір, реєстрацію і аналіз даних за допомогою відповідних методів і технологічних засобів у польових і лабораторних умовах.</p> <p>K16. Здатність застосовувати кількісні методи при дослідженні геосфер.</p> <p>K17. Здатність до всебічного аналізу складу і будови геосфер.</p> <p>K18. Здатність інтегрувати польові та лабораторні спостереження з теорією у послідовності: від спостереження до розпізнавання, синтезу і моделювання.</p> <p>K19. Здатність проводити моніторинг природних процесів.</p> <p>K20. Здатність самостійно досліджувати природні матеріали (у відповідності до спеціалізації) в польових і лабораторних умовах, описувати, аналізувати, документувати і звітувати про результати.</p> <p>K21. Здатність до планування, організації та проведення досліджень і підготовки звітності.</p> <p>K22. Здатність ідентифікувати та класифікувати відомі і реєструвати нові об'єкти у геосферах, їх властивості та притаманні їм процеси.</p> <p>K23. Розуміння карти як важливого джерела інформації та вміння орієнтуватися у картографічному матеріалі, здатність</p>

	<p>застосовувати ГІС-системи і користуватися програмним забезпеченням геоінформаційного спрямування.</p> <p>K24. Здатність інформувати громадськість про стан екологічної безпеки та збалансованого природокористування, знання основ нормування антропогенного навантаження на стан навколишнього середовища.</p> <p>K25. Знання природних умов та закономірностей розвитку географічної оболонки в геологічному минулому, здатність визначати фактори впливу природного середовища Землі на живі організми та палеоекосистеми.</p> <p>K26. Здатність до проведення самостійної наукової діяльності різного рівня, вміння проводити власні багаторічні дослідження, обробляти матеріали та оформляти їх у вигляді курсової або кваліфікаційної роботи.</p> <p>K27. Здатність до критичного осмислення основних теорій, методів та принципів наук про Землю та знання загальних умов та принципів диференціації географічної оболонки в межах материків та океанів Землі на різному рівні.</p> <p>K28. Знання теоретичних основ структурної зумовленості рельєфу, здатність визначати динамічність рельєфу та наслідки антропогенної трансформації.</p> <p>K29. Здатність використовувати економічні механізми використання, охорони та відтворення природних ресурсів. рельєфу та вміти визначати вплив природних процесів на антропогенні форми рельєфу.</p> <p>K30. Здатність проводити освітній процес, конструювати урок та оцінювати знання інших.</p>
7 – Програмні результати	
<p>Програмні результати навчання</p>	<p>ПР01. Збирати, обробляти та аналізувати інформацію в області наук про Землю.</p> <p>ПР02. Використовувати усно і письмово професійну українську мову.</p> <p>ПР03. Спілкуватися іноземною мовою за фахом.</p> <p>ПР04. Використовувати інформаційні технології, картографічні та геоінформаційні моделі в області наук про Землю.</p> <p>ПР05. Вміти проводити польові та лабораторні дослідження.</p> <p>ПР06. Визначати основні характеристики, процеси, історію і склад Землі як планетарної системи та її геосфер.</p> <p>ПР07. Застосовувати моделі, методи і дані фізики, хімії, біології, екології, математики, інформаційних технологій тощо при вивченні природних процесів формування і розвитку геосфер.</p> <p>ПР08. Обґрунтовувати вибір та використовувати польові та лабораторні методи для аналізу природних та антропогенних систем і об'єктів.</p> <p>ПР09. Вміти виконувати дослідження геосфер за допомогою кількісних методів аналізу.</p> <p>ПР10. Аналізувати склад і будову геосфер (у відповідності до спеціалізації) на різних просторово-часових масштабах.</p> <p>ПР11. Впорядковувати і узагальнювати матеріали польових та лабораторних досліджень.</p> <p>ПР12. Знати і застосовувати теорії, парадигми, концепції та принципи в науках про Землю відповідно до спеціалізації.</p> <p>ПР13. Уміти доносити результати діяльності до професійної аудиторії та широкого загалу, робити презентації та повідомлення.</p>

	<p>ПР14. Брати участь у розробці проектів і практичних рекомендацій в галузі наук про Землю.</p> <p>ПР15. Уміти обирати оптимальні методи та інструментальні засоби для проведення досліджень, збору та обробки даних.</p> <p>ПР 16. Розуміти основні концепції, теоретичні та практичні проблеми в галузі наук про Землю, що необхідні для аналізу і прийняття рішень в сфері охорони довкілля та раціонального природокористування.</p> <p>ПР 17. Уміти аналізувати фізико-географічні умови материків та океанів, на планетарному, регіональному та локальному рівні.</p> <p>ПР 18. Розуміти закономірності пристосування живих організмів до змін навколишнього середовища в геологічному минулому та знати базові принципи реконструкції палеогеографічних умов певної території в геологічній історії.</p> <p>ПР 19. Знати концептуальні основи моніторингу та нормування антропогенного навантаження на довкілля, розуміти основні екологічні закони, правила та принципи охорони довкілля та природокористування.</p> <p>ПР 20. Використовувати знання заповідної справи та особливостей формування екомережі для збереження біорізноманіття.</p> <p>ПР 21. Уміти оперувати законодавчою базою та економічними розрахунками при організації природокористування.</p> <p>ПР 22. Вміти визначати стан ґрунту за фізико-хімічними, водно-фізичними і біологічними властивостями та складати ґрунтовий нарис.</p> <p>ПР 23. Використовувати математичні знання для статистичної обробки даних спостережень за станом довкілля та моделюванням явищ і процесів, що відбуваються в ньому.</p> <p>ПР 24. Уміти впроваджувати педагогічні навички у викладанні географічних дисциплін у закладах освіти.</p> <p>ПР 25. Уміти аналізувати структурні та динамічні особливості рельєфу, ідентифікувати штучні форми рельєфу та визначити їх вплив на навколишнє середовище.</p> <p>ПР 26. Уміти ідентифікувати різноманітні та генезисом форми рельєфу та розуміти закономірності їх розвитку.</p> <p>ПР 27. Розуміти принципи географічного районування та вміти їх впроваджувати.</p> <p>ПР 28. Уміти проводити аналіз земної поверхні, природних і антропогенних об'єктів і географічного їх розташування за допомогою засобів дистанційного зондування Землі або аерокосмічних методів.</p> <p>ПР 29. Уміти проводити дослідження в натурних умовах і здійснювати камеральну обробку отриманих матеріалів власної наукової діяльності та оформлення їх у вигляді кваліфікаційної роботи.</p> <p>ПР 30. Розуміти важливість та здатність впроваджувати безпеки життєдіяльності під час власної праці, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p>
--	--

8 – Ресурсне забезпечення реалізації програми

Кадрове забезпечення	Освітній процес забезпечують 10 докторів наук, професорів; 2 доктори наук, доценти; 21 кандидат наук, доценти; 2 кандидати наук, старших викладачів, 1 старший викладач, 4 викладача.
----------------------	---

	До реалізації програми залучаються науково-педагогічні працівники університету з науковими ступенями та/або вченими званнями, а також висококваліфіковані спеціалісти. З метою підвищення фахового рівня всі науково-педагогічні працівники один раз на п'ять років проходять стажування
Матеріально-технічне забезпечення	Виконання програм навчальних дисциплін у повному обсязі забезпечується матеріально-технічним оснащенням кабінетів і лабораторій, основний перелік яких включає: кабінет безпеки життєдіяльності та охорони праці, кабінети комп'ютерної техніки, спеціалізовані навчально-тренінгові лабораторії та кабінети, що створюють умови для набуття студентами спеціальних компетентностей зі спеціальності 103 Науки про Землю
Інформаційне та навчально-методичне забезпечення	<ul style="list-style-type: none"> - офіційний сайт ХДУ: http://www.kspu.edu/About.aspx?lang=uk; - точки бездротового доступу Інтернет; - наукова бібліотека, читальні зали; - Херсонський віртуальний університет http://dls.ksu.kherson.ua/dls/Default.aspx?l=1; - система дистанційного навчання «KSU Online»; - електронна бібліотека http://elibrary.kspu.edu/; - навчально-методичні комплекси дисциплін; - програми практик
9 – Академічна мобільність	
Національна кредитна мобільність	Підготовка бакалаврів за кредитно-трансферною системою. Обсяг одного кредиту 30 годин
Міжнародна кредитна мобільність	Взаємозамінність залікових кредитів, участь у програмі подвійного дипломування та закордонного стажування (за наявності відповідних угод)
Навчання іноземних здобувачів вищої освіти	У межах ліцензованого обсягу спеціальності та попередньої мовленнєвої підготовки

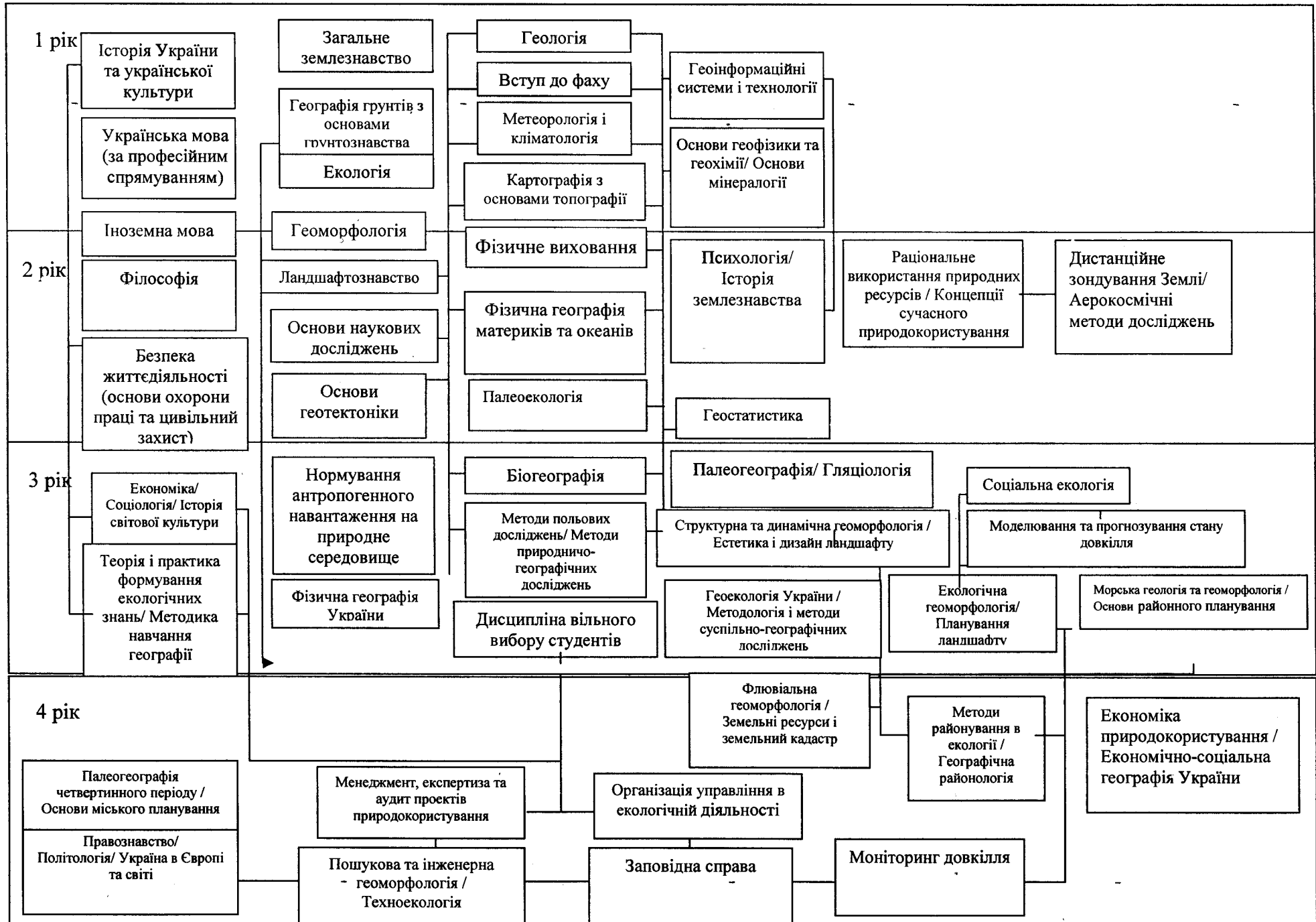
2. Перелік компонент освітньо-професійної програми та їх логічна послідовність

2.2. Перелік компонент ОП

Код н/д	Компоненти освітньої програми (навчальні дисципліни, курсові проекти (роботи), практики, атестація)	Кількість кредитів	Форма контролю
1	2	3	4
1.Обов'язкові компоненти ОК			
ОК 1	Філософія	3	екзамен
ОК 2	Історія України та української культури	3	диф. залік
ОК 3	Українська мова (за професійним спрямуванням)	3	екзамен
ОК 4	Іноземна мова	6,5	екзамен
ОК 5	Безпека життєдіяльності (основи охорони праці, безпека життєдіяльності та цивільний захист)	3	залік
ОК 6	Фізичне виховання	п/к	залік
ОК 7	Геологія	7	екзамен
ОК 8	Загальне землезнавство	5	екзамен
ОК 9	Метеорологія і кліматологія	5	екзамен
ОК 10	Гідрологія	4	диф. залік
ОК 11	Геоморфологія	4	залік
ОК 12	Ландшафтознавство	3	диф. залік
ОК 13	Картографія з основами топографії	4,5	екзамен
ОК 14	Основи геотектоніки	3	залік
ОК 15	Соціальна екологія	3	залік
ОК 16	Палеоекологія	3,5	екзамен
ОК 17	Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства	3,5	залік
ОК 18	Біогеографія	3	диф. залік
ОК 19	Екологія	3	залік
ОК 20	Геоінформаційні системи і технології	4	залік
ОК 21	Основи наукових досліджень	3	диф. залік
ОК 22	Вступ до фаху	6	диф. залік
ОК 23	Фізична географія материків та океанів	7	екзамен
ОК 24	Геостатистика	3,5	диф.залік
ОК 25	Нормування антропогенного навантаження на природне середовище	3	екзамен
ОК 26	Фізична географія України	6	екзамен
ОК 27	Моделювання та прогнозування стану довкілля	4,5	диф. залік
ОК 28	Організація управління в екологічній діяльності	4	екзамен
ОК 29	Менеджмент, експертиза та аудит проектів природокористування	5	екзамен
ОК 30	Заповідна справа	3,5	екзамен
ОК 31	Моніторинг довкілля	6	екзамен
ОК 32	Курсові роботи з фахових дисциплін	3	диф. залік
ОК 33	Навчальна практика	24	залік

ОК 34	Виробнича практика	12	диф. залік
ОК 35	Підготовка до атестації та атестація здобувачів вищої освіти	6	захист
Загальний обсяг обов'язкових компонент:		170,5	
2. Вибіркові компоненти ВК			
ВК 1	Економіка / Соціологія / Історія світової культури	3	залік
ВК 2	Правознавство / Політологія / Україна в Європі і світі	3	залік
ВК 3	Психологія / Історія землезнавства	3	залік
ВК 4	Теорія і практика формування екологічних знань / Методика навчання географії	4	екзамен
ВК 5	Дисципліни вільного вибору студента	6	залік
ВК 6	Основи геофізики та геохімії / Основи мінералогії	3	залік
ВК 7	Рациональне використання природних ресурсів / Концепції сучасного природокористування	4	диф. залік
ВК 8	Дистанційне зондування Землі / Аерокосмічні методи досліджень	3	залік
ВК 9	Палеогеографія / Гляціологія	3	залік
ВК 10	Методи польових досліджень / Методи природничо-географічних досліджень	3	диф. залік
ВК 11	Екологічна геоморфологія / Планування ландшафту	3	екзамен
ВК 12	Структурна та динамічна геоморфологія / Естетика та дизайн ландшафту	4	диф. залік
ВК 13	Палеогеографія четвертинного періоду / Основи міського планування	3	залік
ВК 14	Пошукова та інженерна геоморфологія / Техноекологія	3,5	екзамен
ВК 15	Флювіальна геоморфологія / Земельні ресурси і земельний кадастр	3	залік
ВК 16	Морська геологія та геоморфологія / Основи районного планування	3	диф. залік
ВК 17	Методи районування в екології / Географічна районологія	3,5	залік
ВК 18	Геоекологія України / Методологія і методи суспільно-географічних досліджень	5,5	екзамен
ВК 19	Економіка природокористування / Економічна та соціальна географія України	6	екзамен
Загальний обсяг вибірових компонент:		69,5	
ЗАГАЛЬНИЙ ОБСЯГ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ		240	

2.2. Структурно-логічна схема освітньо-професійної програми

3. Форма атестації здобувачів першого (бакалаврського) ступеня вищої освіти

Атестація здобувачів першого (бакалаврського) ступеня вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Науки про Землю» зі спеціальності 103 Науки про Землю проходить у формі публічного захисту кваліфікаційної роботи та завершується видачою документу встановленого зразка про присудження ступеня із присвоєнням кваліфікації бакалавр з наук про Землю, організатор природокористування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. ESG – http://ihed.org.ua/images/pdf/standards_and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf.
2. ISCED (МСКО) 2011 – <http://www.uis.unesco.org/education/documents/isced-2011-en.pdf>.
3. ISCED -F (МСКО-Г) 2013 – <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/isced-fields-of-education-training-2013.pdf>.
4. Проект Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур в Європі» (Tuning Educational Structures in Europe, TUNING). TUNING (для ознайомлення зі спеціальними (фаховими) компетентностями та прикладами стандартів // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unideusto.org/tuningeu/>.
5. Закон "Про вищу освіту" // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
6. Постанова КМУ «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 29 квітня 2015 р. №266 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-p>.
7. Акт узгодження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти за ступенями (освітньо - кваліфікаційними рівнями) бакалавра, спеціаліста, магістра та ліцензованого обсягу. Ліцензія: Серія АЕ №636819, дата видачі 19.06.2015 р. / Додаток до листа МОН від 23 листопада 2015 р. №1/9-561.
8. Наказ МОН України «Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 06.11.2015 №1151. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1460-15>.
9. Національний глосарій 2014 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ihed.org.ua/images/biblioteka/glossariy_Visha_osvita_2014_tempusoffice.pdf.
10. Національний класифікатор України: «Класифікатор професій» ДК 003:2010 // Видавництво «Соцінформ», – К.: 2010.
11. НРК - <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p>.
12. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <file:///D:/Users/Dell/Downloads/BolonskyiProcessNewParadigmHE.pdf>.
13. Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно - аналітичний огляд // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ihed.org.ua/images/biblioteka/Rozvitok_sisitemi_zahesp_yakosti_VO_UA_2015.pdf.
14. Розроблення освітніх програм: методичні рекомендації // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ihed.org.ua/images/biblioteka/rozroblennya_osv_program_2014_tempus-office.pdf